

[Frans Soeterbroek](#), auteur van het RCE-essay: [Erfgoed als middel](#)

Aftrap paneldebat over de samenwerking erfgoedwereld en sociaal domein

Twee weken geleden was ik op de dag van de ruimtelijke ordening, dat is de wereld waar ik doorgaans in verkeer. Daar hoorde ik iets over het project 'eigen plek' van het ministerie van OCW, Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed, vereniging Deltametropool en anderen. Jonge ontwerpers is gevraagd om met groepen burgers die ze al kennen in een gesprek van 3 uur te verkennen hoe belangrijk een specifieke plek voor hen is. Dat ging om groepen als dakloze jongeren, skaters, vrouwen in de asielopvang, bewoners en gebruikers van een binnentuin die 's nachts op slot kan, kasteleins, ouderen in de dagbesteding, bewoners van dorpen in het aardbevingsgebied, jongeren in de Afrikaanderwijk. Binnenkort komt er een boekje uit met een beschrijving van de oogst van die gesprekken, met als doel de ruimtelijke ordening in ons land beter op de culturele eigenheid van plekken en groepen af te stemmen.

Ik hield hier een heel dubbel gevoel aan over: wat goed hoe de ruimtelijke ordening hier de leefwereld van de burger induikt, en onder professionals de nieuwgierigheid naar al die groepen prikkelt en aanboort. Jonge ontwerpers die zich hier opwerpen als grenswerkers tussen leef- en systeemwereld.

Maar ik herkende ook iets anders: experts die er steeds beter in worden om van alles en nog wat op te halen en in kaart te brengen, gebruik makend van tijdelijke projectsubsidies. De bewoners die ten dienste staan van de kennisontwikkeling van experts in plaats van andersom. Dat kan en moet anders. In Rotterdam is recent door de Erasmusuniversiteit en bewonersgroepen een wijkonderzoekscollectief opgericht om het eenrichtingsverkeer en de daaruit voortvloeiende onderzoeksmoeheid bij buurtbewoners te doorbreken. Bewoners bepalen mee waar onderzoek naar wordt gedaan en wat er met die oogst gebeurt.

Waarom maar ik hier nu vandaag zo'n punt van? Omdat ik weet dat waar professionals uit verschillende wereld gaan kijken hoe ze elkaar kunnen versterken het heel vaak uitmondt in het ophalen van nog meer verhalen, kennis en ervaringen uit de leefwereld. En daar gaan we weer.

Mijn oproep aan de mensen die een vrijage vanuit de erfgoedwereld en het sociale domein aangaan is heel simpel: ga niet nog meer projecten bedenken die bestaan uit het ophalen en in kaart brengen van wat er leeft maar verbindt u met de groepen die in steden en dorpen actief zijn. Laat hen bepalen wat er aan kennisontwikkeling nodig is. En besef: bij hen vervloeien de erfgoedwereld en het sociaal domein op een organische manier. Het rapport dat ik voor de RCE maakte 'erfgoed als middel' en het recente rapport over 'terloops erfgoed' van Jouke van der Werf laten dat goed zien en er is denk ik weinig behoefte om dat nog beter in kaart te brengen. De erfgoedwereld en het sociale domein staan voor een zelfde soort opdracht. De eerste om vanuit het verdrag van Faro de burger meer aan het stuur van erfgoedvraagstukken te plaatsen en het sociale domein om de mentaliteit van het opbouwwerk weer opnieuw uit te vinden, namelijk het empoweren en ondersteunen van bewoners.

Hoe werk je daar dan in samen?

We hebben in de workshops mooie voorbeelden gehoord dus dat hoeft ik niet te herhalen. Maar ik wil wel een aantal grotere lijnen er uit lichten.

Werk vooral lokaal en ga samen letterlijk de straat op, op zoek naar kansen om het sociale domein en de erfgoedwereld te verbinden via de logica van de bewoners. Concepten als straatwaarden, museum zonder muren, de burger als curator van de eigen leefomgeving en de huiskamer als museum kunnen helpen om radicaal anders te kijken naar erfgoed in de dagelijkse leefomgeving. In die buurten kom je ook de logische partners in dit proces tegen : buurtmusea, grotere musea, archiefinstellingen, buurthuizen, maatschappelijk ondernemers, kunstenaars, volkskeukens, kringloopwinkels etcetera. Verhalenhuis Belvedere, Stedelijk museum Schiedam en het burgerinitiatief spoorpark Tilburg zijn mooie voorbeelden van hoe dat kan werken.

Lift daarbij mee met de behoefte in andere domeinen om de buurt te herontdekken.

Stadsontwikkeling werkt met buurtateliers en placemaking, justitie experimenteert met buurtrechtbanken en de gezondheidszorg probeert onder de noemer 'positieve gezondheid' de verbinding te zoeken met de leefwereld van mensen. Samen kunnen we de pil op recept vervangen door cultuur en welzijn op recept, een concept dat in Vlaanderen als wat verder doordacht is.

Probeer eens wat nieuwe dingen in het klein uit en bouw daar dan weer op voort. Geen programmatische aanpak dus maar een meer organische. Ik heb van het verhalenhuis

Belvedere het principe geleerd: alles wat we doen leidt weer tot iets nieuws. Dus laat vooral 1000 bloemen bloeien.

Onder de zoektocht in al die domeinen naar betere aansluiting op de leefwereld zit ook de grote zorg over de afstand tussen overheid en burger, de versplintering van de samenleving en de polarisatie in het maatschappelijk debat.

Ik ben er van overtuigd dat materieel en immaterieel erfgoed daarin kan fungeren als zachte bemiddelaar. Ja, ik ben me er terdege van bewust dat erfgoed zelf onderdeel is geworden van die spanningen maar ik zie dat de dialoog over ons aller en ieders specifieke erfgoed daarin vooral verbindend werkt.

Toen ik mijn onderzoekje deed naar de maatschappelijke verankering van erfgoed werd ik me er goed van bewust dat vormen van buurt- en lokale democratie, het polderen, de verzorgingsstaat en onze rechtstaat onderdeel uitmaken van ons cultureel erfgoed. Ik heb het idee dat kennis daarover en toepassen van de onderliggende principes daarvan ons kunnen helpen spanningen in de samenleving in betere banen te leiden. Dat voert misschien een beetje te ver voor deze dag, maar laten we ons er vooral van bewust zijn dat onze sociale en democratische grondslagen waardevol erfgoed zijn. Om het anders te zeggen: het sociale domein hoeft niet de erfgoedwereld te ontdekken maar is zelf erfgoed.

Tot slot: ontferm u samen met buurtbewoners over monumentaal erfgoed als plekken waar de trots van de buurt kan worden gevierd en nieuwe erfgoedverhalen kunnen worden gemaakt. Burgerinitiatieven kunnen er samen bouwen aan een brede maatschappelijke businesscase en het blijken ook fantastische plekken om jongeren met dat spreekwoordelijke rugzakje en ander specifieke doelgroepen in het sociale domein een thuis te geven. Ik heb al eens RCE en LSA uitgenodigd om een actie te beginnen om die gebouwen uit de handen van de vastgoedcowboys te houden en hoop nog steeds dat zoiets er nog van komt.

Dat gemeenten verplicht worden het uitdaagrecht voor bewoners te gaan regelen kan hierbij helpen. Ik heb voor LSA en handreiking geschreven voor het gebruik van het uitdaagrecht bij cultureel erfgoed. Toevallig werd ik gisteren gebeld door iemand van de stichting fort Kudelstaart (dat fort ligt in Aalsmeer en is onderdeel van de stelling van Amsterdam). Die mensen hadden dat verhaal gelezen en vroegen me of ik hen kon helpen

om dat uitdaagrecht voor het fort toe te passen. We moeten veel meer van dit soort initiatieven helpen organiseren en uitlokken.

Resumerend: samenwerken tussen de erfgoedwereld en het sociaal domein doe je dus niet door te vluchten in de bezweringsformules 'elkaars taal leren spreken' of 'in kaart brengen van de gezamenlijke uitdagingen'. Je vindt elkaar organisch, zoekend en activistisch via de band van de dagelijkse leefwereld van mensen en de strijd die daar gestreden wordt. Dank u wel.